

Col·lecció: Azimut - 94

CAMINANT EL PALLARS JUSSÀ

*17 propostes
per descobrir la comarca*

JORDI TUTUSAUS

PALLARS
JUSSÀ

Parc Territorial
(Collegats > < Terradets)
regió del pallars / pallars jussà

GARSINEU EDICIONS

Cossetània
EDICIONS

INTRODUCCIÓ

Caminant el Pallars Jussà

La comarca del Pallars Jussà és una àrea privilegiada per a la pràctica del senderisme. Es tracta d'una terra d'exceptionals miradors naturals on cada turó, muntanya o serralada es converteix en una talaia sobre el territori. Aquí, l'esquelet de la geografia, és a dir, les serralades i barrancs, les valls i les conques, els penya-segats i els congostos, es presenten despullats a ulls dels caminadors. La geologia és senzillament espectacular i gràcies al fet que moltes àrees no estan emboscades es poden apreciar amb detall moltes formacions rocalloses d'aspecte inexplicable per als no especialistes.

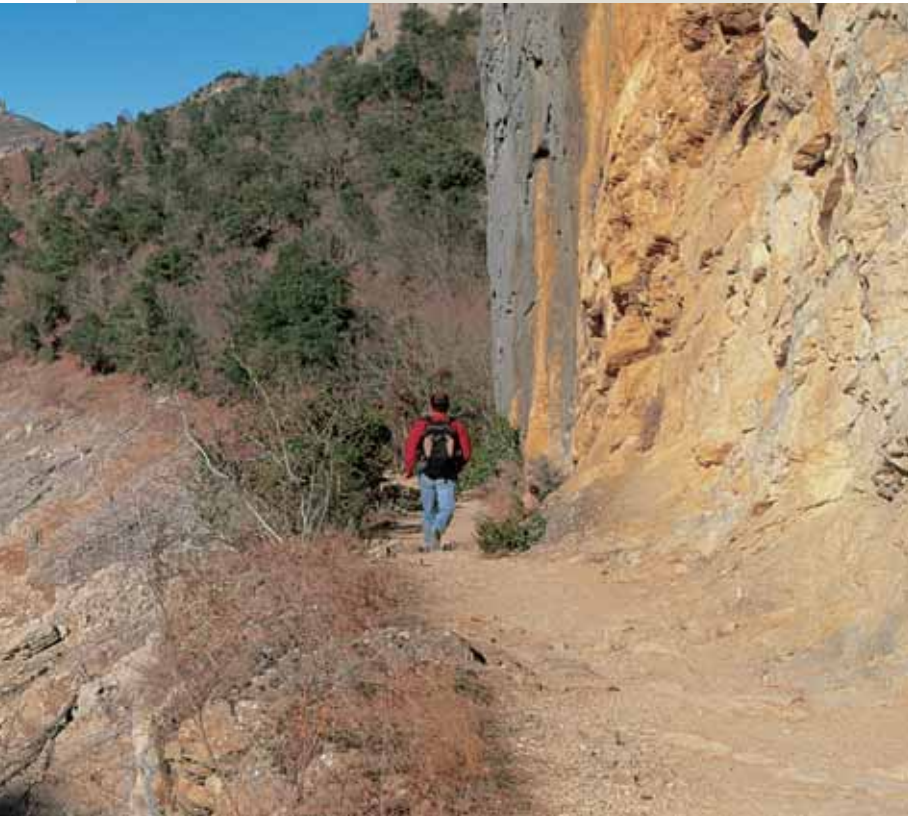
L'horitzó del Pallars Jussà és un dels elements més vius i rics de la comarca. Sempre canviable, d'una profunditat ina-

Camí del congost de Mont-rebei

bastable, de llums i tonalitats increïbles. La llum clara d'una atmosfera neta fa aixecar el perfil de les serralades una rere l'altra fins perdre's a l'infinit. Sempre diferents en un matís de color. Sempre iguals en les seves formes harmòniques.

El paisatge del Pallars Jussà no és el paisatge idíl·lic de l'imaginari català. Aquí la terra té un caràcter aspre i fins i tot feréstec. Els tons són terrosos i càlids. L'aigua, tret de la zona nord, corre amagada barrancs avall. Però atenció, quan es camina pel Pallars Jussà, sempre hi ha alguna cosa que ens crida prou l'atenció per deixar-nos bocabadats. Algunes vegades és el blanc de les fulles dels ametllers contra els tons vermellors dels cingles de Pessonada. Altres cops és el verd intens i viu dels fillols dels cereals sortint del terra hivernal a la Conca Dellà. També pot ser el so tranquil de l'aigua als gorgs del barranc de Gulp, el vol majestuós del trencalòs sobre el congost de Collegats, l'aparició entre la boira de l'impressionant penya-segat de Roca Regina o la posta de sol escolant-se per entre el congost de Mont-rebei. Tot efímer. Vist i no vist. Res que es

Serra de Boumort

pugui preveure amb antelació. Així és el Pallars Jussà. Ric per a qui té paciència per esperar el moment màgic. Per això caminar és la millor manera de conèixer la comarca, caminar a un pas lent, deixar-se portar sense pressa, passejar badant.

El recull de caminades pel Pallars Jussà que presenta aquesta guia va començar a gestar-se l'any 2004 quan es va actualitzar un anterior recull de propostes d'itineraris per conèixer la comarca. Durant els darrers tres anys s'ha treballat de valent perquè la comarca disposés d'una bona oferta d'itineraris per fer a peu perquè tant la població local com els visitants poguessin gaudir del patrimoni natural i cultural de la comarca. És el que es va anomenar *Camins del Jussà, un projecte de recuperació dels antics camins de ferradura i altres camins històrics i tradicionals de la comarca del Pallars Jussà*.

Com a bona part de Catalunya, molts dels antics camins de ferradura que uneixen els pobles de la comarca estan a punt de perdre's. A les serralades i muntanyes no hi ha activitat rural i, per tant, no hi ha qui hi transiti. Els camins s'embosquen, es malmeten per les pluges i esllavissades, s'esfondren pel pas indiscriminat del bestiar. A les planes, la mecanització del camp els ha fet desaparèixer per la construcció de pistes d'accés als camps i per la unió de finques per poder mecanitzar el treball diari. Davant aquest panorama trist, el Consell Comarcal del Pallars Jussà va

iniciar els treballs necessaris per conservar alguns d'aquests camins pel seu valor patrimonial i per les possibilitats que ofereixen per a un ús lúdic i turístic. El resultat són els 17 itineraris descrits en aquesta guia. Els camins per on transcorren s'han reobert en la seva totalitat perquè tornin a ser perfectament transitables a peu. A més, en alguns s'han dut a terme treballs de conservació i reconstrucció dels seus elements constructius, com marges de pedra seca, trencaaigues i empedrats. També s'han instal·lat alguns ponts i passeres i s'ha senyalitzat bona part de les cruïlles, a més d'abalisar amb marques grogues tot el recorregut. També hi ha el compromís, refermat amb la publicació d'aquesta guia, de mantenir en bon estat tots els camins que s'han reobert.

Aquesta guia recull la informació necessària per fer cada una de les caminades, a més de presentar el més destacat del patrimoni natural i cultural al voltant de cada itinerari. Les caminades estan agrupades en tres blocs geogràfics i les podeu diferenciar pel nivell d'exigència:

- Nivell 1: Passejades curtes, amb poc desnivell i sense dificultats, que no superen els 5 quilòmetres.
- Nivell 2: Caminades de distància i desnivell moderats que no superen els 14 quilòmetres de llargada ni els 500 metres de desnivell.

Castellnou de Montsec

- Nivell 3: Excursions més exigents, bé perquè són més llargues, bé amb major desnivell, bé amb alguna dificultat concreta.

Consulteu sempre l'apartat "Altres possibilitats per allargar o escurçar les caminades", perquè en alguns casos podreu adaptar fàcilment l'itinerari al que us pugui interessar més.

• Itineraris de la guia

–Sector Sud:

- El congost de Mont-rebei (Nivell 1)
- El castell de Sant Gervàs (Nivell 1)
- El barranc del Bosc (Nivell 2)
- El castell de Mur (Nivell 2)
- El castell de Llordà (Nivell 2)
- Sant Salvador del Bosc (Nivell 3)

–Sector central:

- Els corrals de Gurp i Santa Engràcia (Nivell 1/2)
- El monestir de Sant Pere de les Maleses (Nivell 2)
- El pont de Bóixols (Nivell 2)
- El roc de Pessonada (Nivell 3)
- El camí vell de Montsor (Nivell 3)

–Sector nord:

- El coll d'Oli (Nivell 1)
- El carrilet de l'estany Gento (Nivell 1)
- La Casa Encantada (Nivell 2)
- El pont del Diable (Nivell 2)
- Els estanys de Manyanet (Nivell 2)
- El camí de Rus (Nivell 3)

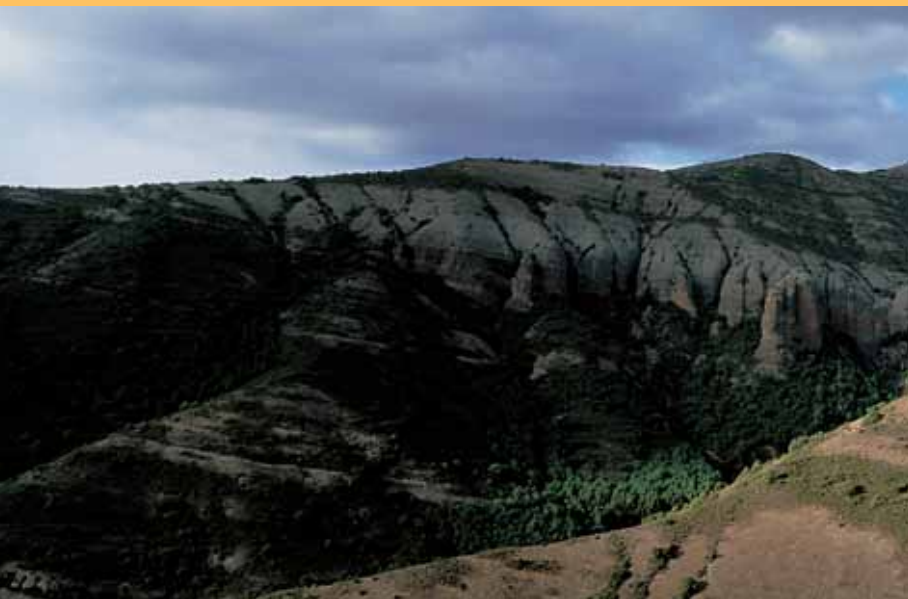
• Alguns consells per preparar les caminades

Quan prepareu les vostres caminades, val la pena que tingueu en compte els consells següents:

- Abans de començar a caminar, llegiu-vos la informació tècnica de la caminada com la distància, el desnivell i el temps necessari per fer-la. Trieu les caminades que s'ajustin més als vostres interessos i a la vostra capacitat física.
- El temps de recorregut dels itineraris és sols una aproximació. En cap cas no s'han comptat les parades que calgui o es vulgui fer. En els itineraris no circulars, el temps sols indica l'anada, us caldrà afegir-hi el temps de la tornada.
- Els millors moments de l'any per caminar pel Pallars Jussà són la primavera i la tardor, quan el sol no apreta ni fa fred. Penseu que a l'estiu el sol i el calor poden ser molt forts; eviteu sempre les hores de migdia. A l'hivern, no us arrisqueu a l'alta muntanya i penseu que la claror s'acaba a primera hora de la tarda.
- Informeu-vos de la previsió meteorològica i aneu equipats per a la meteorologia que us trobareu.
- Feu servir sempre calçat adequat per caminar per la muntanya, i també és convenient que porteu aigua i alguna cosa de menjar.
- Si no coneixeu la zona, seguiu sempre els camins senyalitzats. Si perdeu els senyals, voldrà dir que us heu desviat de la ruta proposada.
- Gaudiu de la natura i respecteu-la. No molesteu els animals i no malmeteu plantes ni minerals.
- No llenceu deixalles de cap tipus, dipositeu-les als contenidors adequats a la vostra tornada.
- Recordeu que és absolutament prohibit encendre foc.

Quatre apunts sobre la comarca

El Pallars Jussà està situat al Prepirineu occidental català, a mig camí del Pirineu i la Plana de Lleida. És una comarca de contrastos amb una gran varietat de paisatges: planes agrícoles,

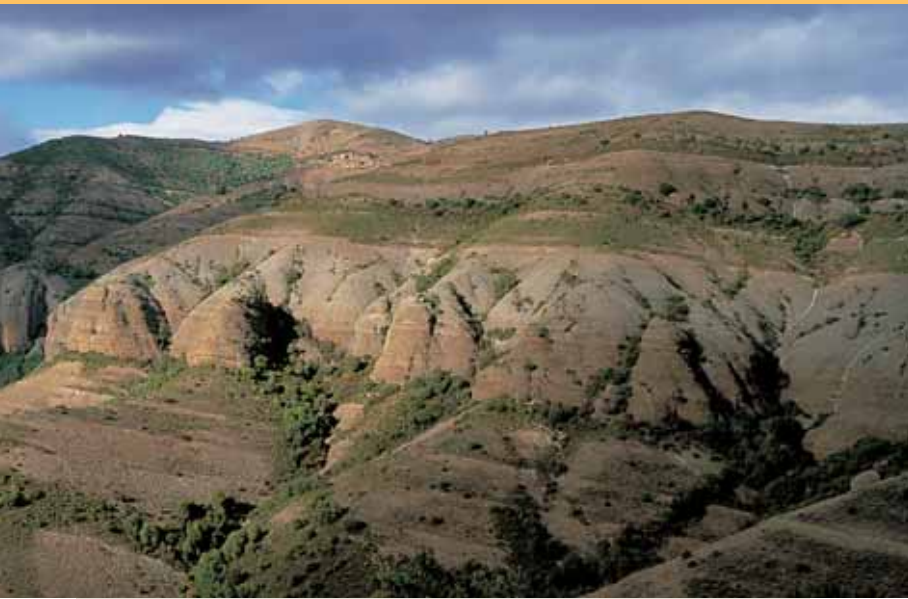
Montserrat

extenses serres, boscos de molts tipus, estrets congostos, penya-segats, altes muntanyes amb prats alpins, embassaments, estanys d'origen glacial i càrstic, etc.

Aquest mosaic d'ambients acull una fauna rica i diversa, on els ocells rapinyaires i carronyaires són l'element més destacat. Fàcils d'observar arreu de la comarca, podem trobar gairebé totes les espècies de Catalunya, sigui com a nidificants, migradores o hivernants.

El medi natural pallarès permet practicar tota mena d'esports d'aventura: senderisme, bicicleta tot terreny, rutes a cavall, barranquisme, espeleologia, parapent, etc. L'escalada destaca pel seu ressò internacional, amb parets impressionants als congostos de Terradets i Collegats. Als embassaments de Sant Antoni i Cellers, pot fer-s'hi tot tipus d'esports aquàtics: esquí nàutic, vela, piragüisme, canoa, submarinisme, etc. Pel que fa a la caça i la pesca, al Pallars s'hi permeten totes les modalitats.

El Pallars Jussà és el paradís de la geologia, un autèntic museu a cel obert per on cada any passen centenars d'estudiants i geòlegs d'arreu del món. El motiu d'aquest interès és que a la comarca es poden observar els diferents aspectes de l'evolució de la Terra: materials de moltes èpoques geològiques, sèries estratigràfiques completes, i molts tipus de formacions geològiques i geomorfològiques: mantells de corriments, anticlinals, sinclinals, plegaments, falles, moviments en massa, extensos barrancs, xaragalls o *badlands*, terrasses fluvials, congostos, coves, dolines, etc. Actualment s'estan senyalitzant els indrets

de més interès geològic, i s'hi habiliten miradors. El Museu Comarcal de Ciències Naturals de Tremp en fa difusió per apropar la geologia a tots els públics.

A molts indrets del Pallars, és habitual trobar-hi fòssils d'invertebrats aquàtics, però és a la Conca Dellà on hi ha els jaciments paleontològics més importants de la comarca. Daten del cretaci superior, ara fa uns 70 milions d'anys, quan aquella zona era una plana oberta al mar i els Pirineus tot just començaven a aixecar-se. S'hi han trobat nombroses restes òssies, petjades i ous de dinosaure. El Museu de la Conca Dellà d'Isona organitza excavacions paleontològiques, exposicions, tallers i visites guiades per tal de divulgar la importància internacional d'aquest patrimoni natural.

Els 1.290 km² del Pallars Jussà atresoren un patrimoni històric, artístic i cultural molt ben conservat i dispers per tota la comarca. Les restes arqueològiques més antigues daten del Neolític, amb assentaments humans de l'edat de bronze en algunes coves i balmes. També poden trobar-se monuments megalítics a les serres del sud de la vall Fosca.

Del període medieval destaca un important conjunt de castells i torres al sud de la comarca: Mur, Llordà, Orcau, Sant Gervàs, Toló, Arbul, Alsamora, Montllobar, Estorm, Miravet i Guàrdia. Pel que fa a l'arquitectura religiosa, trobem nombroses esglésies i ermites romàniques: Covet, Llimiana, Abella de la Conca, Mur, Sant Gervàs, Capdella, etc.

Altres exemples del ric patrimoni històric i artístic podem trobar-los a Isona, on es pot visitar la muralla romana i el Mu-

seu de la Conca Dellà, amb restes iberes i romanes; a Tremp es pot veure l'evolució urbanística d'una ciutat des de l'època medieval; a Talarn hi ha un nucli antic medieval i una església amb un orgue barroc; a Sarroca de Bellera i Envall hi ha retaules renaixentistes o a la Pobla de Segur pot veure's Casa Mauri, una casa senyorial modernista.

Al Pallars pot observar-se el conjunt de restes d'arquitectura militar de la Guerra Civil Espanyola més ben conservat de Catalunya. Diferents itineraris guiats per la vall de Carreu o el Mont de Conques permeten descobrir trinxeres i búnquers dels dos bàndols al llarg del que fou el front de la guerra durant l'any 1938.

Altres punts d'interès per visitar i que complementen el patrimoni descrit fins ara són el Museu Hidroelèctric a la Central de Capdella; el Museu dels Raiers, al Pont de Claverol, i el Casal dels Voltors, a la Torre de Tamúrcia. A Salàs de Pallars, en breu, es podrà visitar el Centre d'Interpretació de l'Antic Comerç, on hi haurà exposicions dels béns de consum quotidià anteriors al final del franquisme. També s'ambientaran quatre espais dins el poble: una barberia, un bar, una botiga d'*ultramarinos y coloniales* i una farmàcia d'època.

Les fires, festes i tradicions s'han mantingut vives durant molts anys a tot el Pirineu, i formen part d'un ric patrimoni cultural. A les tradicionals fires de primavera de Tremp i Promopallars de la Pobla de Segur, la fira ramadera de la Pobleta de Bellvei i la fira d'art de Salàs de Pallars, s'hi han de sumar tot un seguit de fires creades recentment que donen a conèixer productes artesans i agroalimentaris. A Tremp podem visitar la Fira del Codony i FiraPAM, que tracta de les plantes aromàtiques i medicinals; a Isona Boletus, la fira del bolet; a Vilamitjana la Fira de Santa Llúcia, a Salàs de Pallars la Diada de Rememoració de l'antiga fira de mules, que fou la més important de la Península Ibèrica, i a Talarn la fira del coleccionisme.

Altres festes tradicionals que destaquen pel seu interès cultural són el ball del Contrapàs de Palau de Noguera i de Tremp, la Festa dels Raiers i la baixada de falles de la Pobla de Segur.

La gastronomia pallaresa ofereix uns plats que són una exquisitesa per a tots els paladars. És una cuina tradicional, amb productes de la terra i algunes receptes que només trobem en aquest indret del país: la girella, l'all i oli de codony, el civet, el xolís, els gossets, la coca d'enciam, el mostillo o la ratafia. La cuina dels bolets està molt arrelada, ja que es poden plegar un munt d'espècies diferents i s'elaboren plats ben diversos i per a tots els gustos. Durant tot l'any es poden degustar aquestes delícies als restaurants d'arreu de la comarca, en especial a la tardor, durant les tradicionals Jornades Gastronòmiques i Jornades Micològiques.

EL CONGOST DE MONT-REBEI

Mont-rebei és de ben segur un dels indrets de visita obligada a les terres de Lleida. Aquí un estret passadís excavat a la paret de roca permet creuar caminant per un impressionant congost de penya-segats de més de cinc-cents metres d'alçada. El congost de Mont-rebei és el pas a través del Montsec que troba la Noguera Ribagorçana en el seu viatge des dels grans cims dels Pirineus. Mont-rebei és un tall al territori fora de tota lògica humana. Qui es pot imaginar aquelles parets de pedra movent-se cada una cap al seu costat per obrir el pas del congost? Difícil, molt difícil d'entendre.

Per al visitant, l'itinerari serà una barreja d'emoció i espectacularitat, impressió i majestuositat. No deixeu, però, que aquest atractiu tan marcat us faci perdre de vista els petits detalls de la caminada.

L'excursió es pot completar amb la visita a alguns dels petits pobles medievals coronats per castells o torres defensives, com Pont de Montanyana, Alsamora o Castellnou de Montsec.

Alsamora

Fitxa tècnica

Punt d'inici: Aparcament de la Fundació Territori i Paisatge.

Punt final: Congost de Mont-rebei.

Recorregut: Congost de Mont-rebei.

Distància: 1,5 km (només anada).

Desnivell: 60 m (només anada).

Durada: 1 h (només anada).

Dificultat: Nivell 1. El camí que travessa el congost no presenta cap dificultat per caminar, tot i que, com que es tracta d'un pas en un penya-segat, cal anar amb cura amb les persones que pateixin vertigen. Als passos més vertiginosos s'hi ha instal·lat passamans.

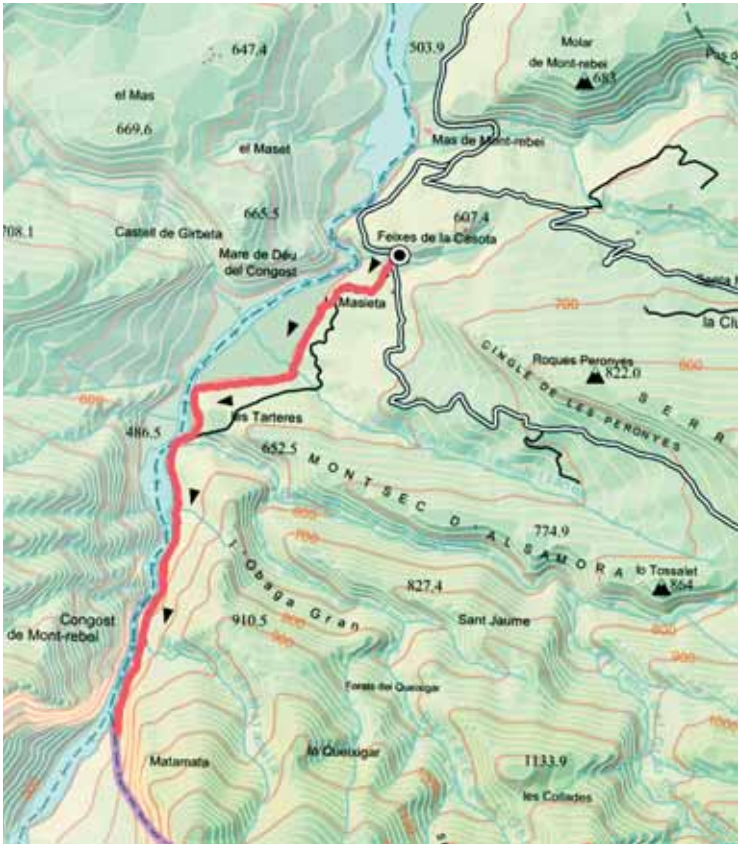
Altres possibilitats per allargar o escurçar la caminada: Es pot allargar la caminada fins a mas Carlets o Altamiris. Trobareu ambdós camins senyalitzats durant la caminada al congost.

Accés amb vehicle: Per arribar al congost de Mont-rebei des de Tremp hi ha dues rutes. Tant per Pont de Montanyana com per Sant Esteve de la Sarga s'arriba al mateix punt. Trobareu detalls d'ambdues rutes a l'apartat "Cal tenir en compte...".

Cal tenir en compte...

Per arribar al pantà de Canelles des de Tremp hi ha dues rutes. La primera alternativa surt de Tremp per la C-13 en direcció a Balaguer i Lleida. Tot just 1 km enfora de Tremp, després d'un revolt tancat en pujada, es troba a mà dreta la carretera C-1811 en direcció a Pont de Montanyana a través del coll de Montllobar, al capdamunt del qual hi ha les restes del castell del mateix nom. Baixant cap a la ribera de la Noguera Ribagorçana la carretera es converteix en un privilegiat mirador cap al congost de Mont-rebei. 300 metres abans d'arribar a Pont de Montanyana cal agafar la carretera que neix a l'esquerra i després de 2,2 quilòmetres s'agafa la pista de la dreta, on ja hi ha senyalització del congost de Mont-rebei. Aquesta pista duu a l'aparcament passant abans per davant de la Mare de Déu del Congost, que s'aixeca altiva sobre una penya dominant l'entrada nord al congost.

La segona alternativa surt igualment des de Tremp per la C-13 en direcció a Balaguer i Lleida per agafar la carretera que es troba 7 quilòmetres més enllà a mà dreta cap a Guàrdia de Noguera. Passat aquest primer poble s'arriba a Moror, que destaca per la seva vila closa, i després a Beniure i Sant Esteve de

la Sarga, on hi ha una bonica església romànica. Després de Sant Esteve es pot anar tant per Castellnou de Montsec i la Clua com per Alsamora, aquest últim coronat per una espectacular torre de guaita medieval. Tant per un costat com per l'altre s'arriba a la pista que voreja el pantà de Canelles i que cal agafar a l'esquerra fins a l'aparcament del congost de Mont-rebei, on comença la caminada.

Mont-rebei